

Referert litteratur

- Goldschmidt, V. M. 1954. *Geochemistry*. 730 s. – Oxford.
- Kitagishi, K. & Yamane, J. (Utg.) 1981. *Heavy metal pollution in soils of Japan*. 302 s. – Japan Scientific Society Press. Tokyo.

- Låg, J. 1979. Utarbeiding av geokjemiske og jordbunnskjemiske kart som grunnlag for andre undersøkelser. – *Jord og Myr*, 3, 1979, 201 – 204.

Molterressurser i Kautokeino kommune

Av konsulent Per Hornburg

Molteplukking er en viktig inntektskilde med lange tradisjoner i Finnmark. Særlig gjelder dette innlandskommunene med store moltemyrarealer. En rasjonell utnytting av denne ressurs vil kunne bli en meget viktig økonomisk faktor for fortsatt bosetting i områder der næringslivet forøvrig er svakt. Hovedproblemene er dels transporten fra de mer perifere myrområder og dels den sterkt økende konkurransen med utenbygdsboende om de tradisjonelt utnyttede molteforekomstene der hvor veggnettet er godt utbygd.

Allerede i 1955 reiste Det norske myrselskap spørsmålet om tiltak for en mer effektiv utnyttelse av moltemyrene i Finnmark. Saken ble forelagt fylkets tiltaksråd og Finnmark landbrukselskap. Imidlertid førte dette ikke til konkrete resultater. Senere, i 1966, ble saken tatt opp igjen med Porsanger kommune som anbefalte at det i første omgang ble utført moltemyrinventeringer i fylket og da først med Porsanger kommune som prøveobjekt. På grunn av manglende bevilgninger kunne Myrselskapet ikke sette i gang dette arbeid. Etter henvendelse fra Myrselskapet tok så Landbruksdepartementet ved daværende statssekretær *Ole K. Sara* opp saken i 1975 med tanke på en bedre utnytting når det gjelder høsting og omsetning av molte i Finnmark. Man tok sikte på et inventeringsprosjekt i Kautokeino og Porsanger kommuner. Til gjennomføring av prosjektet ble det oppnevnt et utvalg med følgende mandat:

- «1. Utarbeide konkrete planer for og gjennomføre et inventeringsprosjekt som tar sikte på en systematisk utnytting av moltemyrenes naturressurser med særlig henblikk på å styrke det lokale næringsliv.
2. Inventeringsarbeidet bør i hovedsak omfatte organisering av høstingslag med felles transportopplegg og omsetning. Utvalget bør også vurdere på hvilken måte kartlegging og kvalitetsbestemmelse av moltearealene i området skal inngå i prosjektet.»

Utvalget har hatt følgende sammensetning:

Fylkesgartner Gunnar Vannes, Fylkeslandbrukskontoret i Finnmark, Vadsø (formann).

Jordstyretekniker Klemet Ole Hætta, Landbrukskontoret, Kautokeino.

Produksjonsleder Egil Innervik, Reinslakteriet, Kautokeino.

Forsker Kåre Rapp, Statens forskningsstasjon Holt, Tromsø (sekretær).

Myrkonsulent Per Hornburg, Det norske jord- og myrselskap, Fauske.

Representantene fra Kautokeino ble utnevnt av kommunen. En representant ble utnevnt av Porsanger kommune, men vedkommende har ikke deltatt i utvalgsarbeidet. Etter forslag fra Landbruksdepartementet skulle inventeringsarbeidet utføres på molteland i de to kommunene Kautokeino og Porsanger i Finnmark. Men på grunn av motstand mot dette arbeidet i Porsanger, ble Kautokeino eneste vert-

Moltehøsting på «Østvidda», Kautokeino, 1978. Foto: Per Hornburg.

skommunen for inventeringsprosjektet.

Undersøkelsene har foregått over en 5 års periode og det foreligger nå rapport om utvalgets arbeid. Rapporten gir detaljrike opplysninger om de metoder som er nyttet ved inventeringene, produksjonsbestemmelser og kvalitetsundersøkelser. Videre omhandler rapporten resultatene av undersøkelsene, ressursberegninger og drøfting av forslag.

Rapporten er interessant, ikke minst fordi utvalget har fått tallfestet en del data om moltearealer og høsteavlinger av molter i en innlandskommune i Finnmark. Dette er nytt stoff som sikkert vil få betydning i fremtidig diskusjon og eventuell planlegging av utmarksressursene.

Utvalget har lagt ned mye arbeid i forskning på å organisere høsting og transport av bær. Det meste av tid og ressurser har likevel gått med til inventering og produktionsbestemmelse, det vil si til arbeidsopp-

gaver som faller inn under «kartlegging og kvalitetsbestemmelse» av arealene. Dette viste seg nødvendig fordi en var avhengig av data om det virkelige naturlige produksjonspotensial, slik at en fikk sikkert bakgrunnsmateriale for å vurdere en bedre og systematisk utnytting av molteressursen.

Siden det naturlige grunnlag for molteproduksjon varierer mye fra lokalitet til lokalitet, valgte en ut to geografisk forskjellige områder for inventeringsarbeidene. Dette ble gjort i samarbeid med representanter for Kautokeino kommune.

Det ene området ligger ved Stuorajavrre, ca. 1,5 mil nordvest for Kautokeino kirkested. Det andre området ligger ved Lavzzejavrre, ca. 3 mil øst for kirkestedet. På disse to områdene ble følgende arbeider planlagt og gjennomført:

- A. Inventering
- B. Produksjonsbestemmelse

C. Kvalitetsmessige undersøkelser

Utvalget har kartlagt moltemyrene innenfor de to inventeringsområdene som til sammen omfatter ca. 2400 dekar. For kvalitetsundersøkelsene var en i tillegg avhengig av å nytte bær fra andre områder på vidda. En oversiktsmessig inventering er dessuten utført på ca. 13 000 dekar ved Stuorajavrre, på ca. 4000 dekar ved Lavzzejavrre og på ca. 2500 dekar ved Rhottijægge sør for Vuodalasjokka.

De metoder som har vært nyttet ved de forskjellige undersøkelsene under punkt A, B og C er beskrevet i kap. III i rapporten. Av resultatene, som finnes i kap. IV, kan en i korte trekk gjengi følgende:

A. Av *Kautokeino kommunes totale landareal på ca. 9,2 mill. dekar*, har en, i følge inventeringene og tidligere beitegranskinger, funnet at ca. 800 000 dekar kan karakteriseres som «produktivt molteland». Av dette har utvalget beregnet at ca. 75 prosent (600 000 dekar) kan betraktes som «tilgjengelig molteland» og ca. 50 prosent (400 000 dekar) kan betraktes som «lett tilgjengelig molteland». «Molteland» er i denne sammenheng definert som arealer med molteproduksjon som kan anses for regningssvarende å plukke.

B. Under *produksjonsbestemmelsen* har en beregnet et «totalt produksjonspotensial», basert på høsting av all bær på 1/2 dekar observasjonsruter. Videre har en et «plukkbart produksjonspotensial», basert på all bær høstet av plukkelag innenfor de to inventeringsområdene, og et «teoretisk produksjonspotensial» basert på middelantall hunblomster pr. dekar og middel bærvekt på observasjonsruter. Det totale produksjonspotensial er funnet å ligge på ca. 1,2 kg bær pr. dekar og år. Det plukkbare produksjonspotensial er beregnet til ca. 0,3 kg bær pr. dekar og år (ca. 1/4 av det totale potensial), og det teoretiske produksjonspotensial er beregnet til ca. 3,5 kg bær pr. dekar.

C. De *kvalitetsmessige undersøkelser* er delt i (1) Transport/emballasje/sorte-

ring, (2) Lagring og (3) Omsetning. (1) Transportmetoden har vist seg å bety lite for bærkvaliteten. Flyfrakt var til eksempel ubetydelig bedre enn transport med traktor. Som emballasje var bøtte klart bedre enn plastsekk. Etter sortering fant en ca. 45 prosent mer bær i klasse I og II for bøtte- enn for plastsekkemballasje. (2) Lagring av sukret bær i fryser gav best karakter under smaksprøvingen. (3) Ved omsetning av bær til detaljist ble den sorterte varen foretrukket foran den ikke sorterte, og en oppnådde mellom 12,5 og 25 prosent høyere pris for bær i sorteringsklasse I sammenlignet med bær i klasse II og III, henholdsvis.

I ressursberegningene er den «tilgjengelige ressurs» (= «tilgjengelig molteland», 600 000 dekar x «plukkbart produksjonspotensial», 0,3 kg pr. dekar) beregnet til ca. 180 tonn bær i middel pr. år for Kautokeino kommune. Den «lett tilgjengelige ressurs» er (på tilsvarende måte) beregnet til ca. 120 tonn bær i middel pr. år for kommunen. Fra den «lett tilgjengelige ressurs», som etter utvalgets beregninger skal gi «plass» til ca. 2000 plukkere, har en kommet frem til at et omsetningsledd skal kunne få hand om ca. 30 tonn bær i et middels år. Dette vil i så fall kunne deltidsbeskjeftige omkring 500 plukkere og 10 – 20 sorterere/pakker ved omsetningsleddet.

For å oppnå en bedre utnyttelse av molteressursen mener utvalget at en eller annen form for *regulering* må til. En har pekt på tre hovedpunkter i et slikt arbeide:

- Regulering/fordeling av arealgrunnlaget.

- Effektivisering i høsting av produksjonspotensialet.

- Organisering av omsetningen.

Under punkt a har utvalget pekt på to alternative reguleringsmåter. Alternativ A: Arealet deles mellom tre brukergreper, (1) den fastboende befolkning, 1/4 av arealet, (2) et omsetningsledd, 1/4 av arealet, og (3) almenheten, 1/2 av arealet.

Alternativ B: Bare den fastboende befolkning får tillagt et bestemt område (fortsatt 1/4 av arealet), mens resten tillegges almenheten. Et omsetningsledd må i dette tilfellet basere sin virksomhet på oppkjøp fra de andre to brukergruppene. De to alternativene er kort diskutert på s. 55 – 57 i rapporten. I praksis er grensene foreslått å følge naturlige skillelinjer som veier, elver, vann og fjell, og at grensene merkes av på kart som kan kjøpes. Innenfor eventuelle områder til brukergruppene 1 og 2 (i første omgang) har utvalget antydning en form for veiledende fordeling av plukkerstyrken.

Den foreslåtte regulering under punkt b går stort sett ut på å høste til flere, riktige tidspunkter, mens reguleringene under punkt c er foreslått i tilknytning til et eventuelt organisert omsetningsledd.

Til slutt har utvalget foreslått *en forholdsvis enkel kartlegging av moltearealet*.

Utvalgets forslag bør først og fremst betraktes som et forsøk på å belyse om molteressursen kan nyttes mer systematisk og rasjonelt i fremtiden. Ressursen synes, i tillegg til tidligere utnyttelsesomfang, å være stor nok til en bedriftsmessig handtering og omsetning som vil styrke det lokale næringsliv.

De foreslåtte reguleringer er forsøkt holdt innenfor rammen av någjeldende lover og regler for molteplukking på statens grunn i Finnmark.

De forhold som er berørt i denne rapporten har vært grundig diskutert i utvalget. Mange «små» momenter, som tilsammen likevel har hatt avgjørende betydning for sluttresultatet og/eller forslagene, har således vært tatt opp, men de er av plass- og tidshensyn ikke tatt med i rapporten.

Som et viktig eksempel på dette kan nevnes den *brukermessige arealdisponering*. Når arealet (etter alternativ A) er foreslått delt slik som beskrevet, med en halvdel av det tilgjengelige areal til almenheten, og den andre halvdel delt mel-

lom fastboende og et omsetningsledd, så hadde en først og fremst i tankene å finne ut om det foreligger et ressursmessig grunnlag av molte som forsvarer en mer systematisk, rasjonell og delvis bedriftsmessig utnyttelse. Samtidig ønsket en å beholde en mest mulig fri utnyttelse av ressursen. En ønsket videre å unngå konfliktsituasjoner, slik som antydning i innledningen, mellom fastboende/grunneiere og forpaktere på den ene siden, og den almene brukergruppe på den andre siden. En har heller ikke sett bort fra at personer som plukker innenfor områder tilhørende almenheten og fastboende skal kunne selge bær til et omsetningsledd som har sitt eget primære ressursområde. Dette vil i så fall bare kunne fremme utviklingen av en eventuell bedrift, og således ytterligere styrke det lokale næringsliv – i tråd med mandatets pkt. 1.

Det kan ellers fremheves at den foreslåtte fordeling mellom tre brukergrupper selvfølgelig kan tenkes forandret. Det vesentligste i denne sammenheng er imidlertid ikke selve «fordelingsnøkkelen», men å peke på at en slik form for regulering bør kunne gjennomføres.

Utvalget tror at en form for veiledende regulering vil få en stadig større verdi for alle parter i fremtiden. En viktig forutsetning for at veiledning og regulerende tiltak skal kunne settes ut i livet er imidlertid at interessegruppene stiller seg positive til å løse oppgavene. Da kan en kanskje ha håp om å utnytte denne verdifulle ressursen på en bedre måte enn tidligere, i videste forstand.

Utvalgets arbeid og forslag skulle etter dette også være i god overensstemmelse med den målsetning som Landbruksdepartementet har skissert i St. meld. nr. 16 med hensyn til den fremtidige utnyttning av våre moltemyrer.

Molteressursen i Kautokeino kommune. Rapport fra Inventeringsutvalgets arbeid 1976 – 80. Stensiltrykk, Alta 1982.